

М.М. Карпіцький, д-р філос. наук, проф. (*ЛНАУ, Харків*)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ МОВИ

Значущість мови зовсім не в забезпеченні повсякденної комунікації. Не має особливого значення, якою мовою людина послуговується в магазині. Вистачає двохсот слів, щоб в будь-якій країні порозумітися на вулиці. Однак мова творчо розвивається, і саме можливості мовотворчості визначають значущість мови.

Філософська мова – це інша мова, ніж природна, однак вона формується на базі саме природної мови. Наприклад, мова І. Канта формувалася на основі німецької мови. Переклад творів І. Канта російською мовою призвів до формування аналогічної кантівської мови, але вже на основі російської. Філософська мова покликана взаємодіяти з природною мовою, на основі якої створена. Однак для цього процесу ключове значення мають можливості природної мови.

Порівнюючи російську мову і українську, варто відзначити, що, незважаючи на їх близькість, вони розвиваються по-різному. Російська мова розвивається як імперський койне. В основі лежить принцип – говорити, як начальство. В результаті жива народна стихія мови вихолощується, а всі діалекти поступово зникають. При цьому російська мова розвивається шляхом формування жаргонів і сленгів, якими користуються певні соціальні групи. В цьому плані російська мова ідеально підходить для того, щоб маркувати соціальну групу або соціальний статус. За характером мовлення можна визначити, до якої соціальної групи належить людина. За допомогою певного сленгу можна порушити усталені соціальні норми і нав'язати власні. Однак коли на базі російської мови формується філософська мова, то відірваність від живої народної стихії доводиться компенсувати запозиченням слів з інших мов.

На відміну від російської мови, українська мова живиться діалектами, в яких здійснюється творчість нових екзистенційних смислів, які приховані в несвідомому народі. Філософська мова на базі української дозволяє розкривати ці смисли, що можливо в філософській творчості. У цьому сенсі мова не певна даність, а творчий процес. Лексично і граматично українська мова дуже близька до російської, однак в українській мові творчо розкриваються нові екзистенційні смисли, яких немає в російській мові, і які не відображаються у словниках і не пов'язані з особливостями граматики. Розкриття екзистенційних смислів обумовлено контекстом світосприйняття. Екзистенційний сенс виявляється не в прямому

значенні слова, яке зафіксоване у словнику, а в інтуїтивному розсуді того, як це слово більш природно сприймається у живій стихії мови. Одне і те ж слово природним чином сприймається по-різному в російській і в українській мові. І це принципово впливає на всю картину світу, в якій розкривається особливий екзистенційний досвід життя народу. Філософська мова на основі української мови покликана зафіксувати екзистенційні смисли, які виявляються в інтуїтивному розсуді природного сприйняття слова в живій мові.

Наприклад, у російській мові слова, що позначають соціальні явища більш природно сприймаються як субстанційні поняття, а в українській мові сприймаються подієво, як позначення того, що відбувається, а не того, що є в якості предмета або субстанції. Світоглядне нерозуміння між росіянами і українцями обумовлене різним екзистенціальним контекстом соціальних понять, таких як нація, держава, суспільство, народ, країна, Україна, Росія.

Одні розуміють країну субстанційально як відчутно дану річ з визначеними кордонами, які можна розширювати. Суперечка йде лише про те, якими принципами визначаються ці межі – етнічними, мовними, історичними, і в якій мірі слід застосовувати силу для їх розширення. Інші розуміють країну подієво. Країна – це те, що існує не саме по собі, а у конкретних подіях, коли люди допомагають один одному, спілкуються з близькими. Країна складається з подій повсякденного життя, проте іноді відбуваються особливі події, які дозволяють відразу усвідомити єдність усієї країни в цілому.

Ці два різні розуміння контексту формують різні системи цінностей. В одній системі цінностей соціальні поняття (держава, країна, народ, нація) сприймаються як самостійні сутності, які визначають значимість життя людей, в іншій системі цінностей значимість мають конкретні події, в яких беруть участь люди і своєю участю визначають ціннісний зміст даних соціальних понять.

У російській масовій свідомості переважає дуалістична парадигма ставлення до мовного питання. Ставлення до мови ділить усіх на «своїх» і «чужих». Тому потрібно підтримувати російськомовних в протизагугу тим, хто розколює єдиний мовний простір «русского мира». У культурній парадигмі України мова – це не принцип протиставлення іншим, а спосіб освоєння культурної спадщини, яке дозволяє краще розуміти інших. Тому замість ворожості виникає відкритість і бажання донести до інших багатство власної етнокультурної традиції. При цьому українська філософська мова дозволяє побачити екзистенційний сенс соціальної онтології.